

Tema 5. Kultur

FAKTABLAD K8.

Fornborgar – Korsholms slott/Krytzeborg

Ända sedan förkristen tid har folk varit bosatta vid kusten, i det område där Vasa stad och Korsholms kommun nu finns, och idkat handel och sjöfart. Det som idag är Vasa stad bestod då av en samling små öar omgivna av vatten. Vid kusten handlade både finnar och svenskar med fisk, spannmål och pälsar. År 1348 inrättade kung Magnus Eriksson en tull- och handelsplats i Mustasaari (Korsholms) socken.

Makten har ett behov av att manifesteras sig och det tog uttryck i uppförandet av ett befäst fogdesäte. Korsholms slott började byggas på 1360-talet, på initiativ av kung Albert av Mecklenburg, för att fungera som förvaltningscentrum för de norra delarna av riket. Vid den tiden fanns platsen cirka sju meter över havsytan och havet svallade fritt kring slottet. Korsholms slott nämns för första gången i skrift under namnet Krytzeborg i slottsherren Bo Jonsson Grips testamente från 1384. Fram till år 1441 var hela området kring Bottenviken (Österbotten, Västerbotten och Norrbotten) ett enda län, som styrdes från Korsholm. År 1441 skiljdes dock den västra och den östra delen av länet åt.

Borgen grundades på en moränkulle, på en liten vattenomfluten holme invid stadssundet. Landhöjningen är i dessa trakter cirka en meter per sekel. Vid den tid då slottet grundades, utbreddes sig mellan det nuvarande Vasa och Gamla Vasa ett skärgårdshav, som sträckte sig vidare långt in i landet. Ännu för bara

drygt hundra år sedan tog sig lastbåtar uppför den kanal som numera nästan igenvuxen slingrar sig genom åkerfälten.

Det utjämnade krönet på moränkullen, på 50 x 100 meter, omgavs av en vall och en ännu lägre vall samt en vallgrav, som i slutet av 1600-talet ännu var fylld med vatten. På vallarna fanns en pålkonstruktion av stock. Det är inte säkert vilket material som användes till byggnaderna, men i handlingarna talar man från och med år 1505 om Korsholms gård, som var i trä och omfattade flera byggnader.

Slottsfogde var på medeltiden en titel inom statsförvaltningen för en fogde för ett slott, som också var en befästning. Slottsfogden ansvarade både för försvar och administrativa frågor för slottet och landet omkring. I Sverige var slottsfogdarna nyckelpersoner i statsförvaltningen för kontroll över de olika delarna i riket fram till länsstyrelserna tillkomst år 1634, då landshövdingen övertog denna roll. Titeln slottsfogde har därefter bibehållits för den administrativt ansvarige för slottet.

Borgen förlorade så småningom sin militärstrategiska betydelse och fungerade närmast som landshövdingens residens fram till mitten av 1700-talet. Slottsbyggnaden blev mycket skadad under stora ofreden åren 1713-1721. På 1770-talet förklarades byggnaderna som obrukbara och revs, och landshövding-

Foto: Tommy Lahti

Ruinerna av Korsholms slott.

Foto: Tommy Lahti

Minnesmärke vid Korsholms vallar.

en inkvarterades i Vasa stad. Kring år 1850 gjordes grundarbeten på vallarna för en ny tjänstebostad åt landshövdingen, men Vasa brand år 1852 gjorde att planerna gick om intet. I nuläget finns gamla stenrunder kvar på platsen samt ett minneskors med texten "Här restes Kristi kors i hednisk Nord".

Kungsgården: År 1556 påbjöd kung Gustav Vasa att

kungliga avelsgårdar eller kungsladugårdar skulle grundas. Kyrkoherden Mickel Olsson i Mustasaari blev då tvungen att avstå från sitt prästboställe, som gjordes till kungsladugård i anslutning till Krytzeborg. Bönderna i Mussor (Mustasaari), Vörå, Kyro och Ilmola ålades att göra tre dagsverken om året på kungsladugården.

Strandlinjen under de senaste 700 åren. Kartorna beskriver situationen under tre för Vasas historia betydande tidsperioder: den första är byggandet av Korsholms slott, den andra är grundandet av Vasa stad och den tredje är århundradet då Vasa brann.

Ur Inventering av Gamla Vasas nationellt värdefulla landskapsområden 2008. Anna-Kaisa Aalto, Vasa stadsplanering.